

SYTUACJA EKONOMICZNA A OCZEKIWANIA LUDNOŚCI WIEJSKIEJ I ROLNIKÓW W POLSCE W 2010 ROKU

Krystyna Hanusik, Urszula Łangowska-Szczeńiak
Uniwersytet Opolski

Abstrakt. W artykule przedstawiono wyniki badań gospodarstw domowych wiejskich i gospodarstw domowych rolników dotyczących wybranych uwarunkowań samooceny ich sytuacji materialnej. W tym celu przeprowadzono analizę porównawczą relacji między samooceną a dochodami i wybranymi charakterystykami sytuacji społeczno-ekonomicznej gospodarstw domowych na wsi i w miastach oraz gospodarstw domowych rolników i gospodarstw należących do pozostałych klas społeczno-ekonomicznych. Analiza ekonometryczna wykazała, że istnieje silna zależność oceny własnej sytuacji ekonomicznej gospodarstw od uzyskiwanych dochodów. Na podkreślenie zasługuje istotnie niższy niż w pozostałych badanych grupach odsetek gospodarstw domowych rolników akceptujących swoją sytuację, gdy uzyskują oni takie same dochody. Wynika to zapewne ze ścisłego połączenia funkcji konsumpcyjnej i produkcyjnej w tej grupie gospodarstw domowych i tym samym z większych potrzeb finansowych. W badaniach zastosowano metody analizy statystycznej i modelowanie ekonometryczne. W artykule wykorzystano dane źródłowe z badań panelowych budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku prowadzonych przez GUS.

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe rolników, dochody gospodarstw domowych, sytuacja materialna gospodarstw domowych

WSTĘP

W niniejszym artykule przedstawiono badania nad zróżnicowaniem subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych. Subiektywne odczucia badanych

gospodarstw zostały porównane z obiektywnymi charakterystykami ich sytuacji materialnej, za jakie uznano dochody oraz poziom wydatków konsumpcyjnych.

Koncepcja badań została wywiedziona z hipotezy dochodu relatywnego, u podstaw której leży założenie o istotnym wpływie na decyzje konsumpcyjne nie tylko dochodu konsumenta, czy zmian jego dochodu, lecz także dochodów oraz dobrobytu innych konsumentów w jego otoczeniu, czyli sąsiadów, kolegów z pracy, przyjaciół. Bierze się w tej hipotezie pod uwagę psychologiczny kontekst działania efektu pokazowego [Bywalec 2007, s. 118 i dalsze].

CEL I METODY

Analiza miała na celu identyfikację zróżnicowania postrzegania swojej sytuacji przez ludność ze względu na miejsce zamieszkania, źródła utrzymania, poziom dochodów i wydatków konsumpcyjnych. Postawiono zatem następujące pytania badawcze:

1. Czy istnieje istotny związek między samooceną sytuacji materialnej gospodarstw domowych a ich dochodami?
2. Czy poziom wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych jest istotnie różny w poszczególnych klasach samooceny sytuacji materialnej?
3. Jak silne jest zróżnicowanie cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw w poszczególnych klasach samooceny?
4. Czy istnieją istotne różnice w samoocenie sytuacji materialnej w zależności od uwarunkowań dochodowych między gospodarstwami domowymi na wsi i w mieście i w grupach społeczno-ekonomicznych?

W artykule wykorzystano dane z badań panelowych budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku, prowadzonych przez GUS, uzupełnionych samooceną sytuacji materialnej gospodarstw według pięciostopniowej skali: sytuacja bardzo dobra (1), sytuacja raczej dobra (2), sytuacja przeciętna (3), sytuacja raczej zła (4), sytuacja zła (5). Obliczenia wykonano z zastosowaniem programu komputerowego STATISTICA PL.

WYNIKI BADAŃ

Odpowiedź na postawione pytania badawcze, dotyczące uwarunkowań dochodowych oceny własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych, uzyskano przeprowadzając klasyczną analizę statystyczną wybranych charakterystyk gospodarstw domowych grupowanych ze względu na kryteria miejsca zamieszkania i źródła utrzymania i klasę samooceny.

Dodatkowo, wyznaczono modele ekonometryczne, objaśniające prawdopodobieństwo co najmniej dobrej oceny własnej sytuacji w zależności od dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwo domowe.

W tabeli 1 i 2 przedstawiono odpowiednio dla gospodarstw domowych na wsi i w miastach wybrane charakterystyki społeczno-ekonomiczne gospodarstw pogrupowanych według kryterium samooceny.

Tabela 1. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych na wsi w Polsce w 2010 roku

Table 1. Self-assessment and economic situation of households in the rural areas in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów Expenditure – income ratio (%)
1	241	1,52	3,13	48	7 371,68	4 839,89	65,66
2	3 000	18,90	3,46	49	4 805,14	3 722,08	77,46
3	9 511	59,93	3,38	51	3 074,30	2 671,18	86,89
4	2 291	14,44	3,10	53	1 989,50	1 864,18	93,70
5	828	5,22	3,01	52	1 652,01	1 631,41	98,75
Ogółem Total	15 871	100,00	3,33	51	3 235,93	2 732,02	84,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

Jak widać, zarówno na wsi, jak i w miastach, najwięcej gospodarstw domowych ocenia swoją sytuację materialną jako przeciętną. Na wsi czyni tak prawie 60% gospodarstw domowych, a w miastach – ponad 53% gospodarstw. Na wsi relatywnie rzadsze niż w miastach są oceny bardzo dobre i raczej dobre, odpowiednio 20,42% i 28,56%. Na wsi 19,66% gospodarstw ocenia swoją sytuację materialną jako raczej złą i złą, a w mieście jest to 18,33% gospodarstw. Można zatem stwierdzić, że gospodarstwa domowe na wsi oceniają swoją sytuację materialną nieco bardziej pesymistycznie.

Gospodarstwa domowe na wsi są większe niż gospodarstwa domowe w miastach średnio o 0,77 osoby, przy czym zarówno na wsi, jak i w miastach zróżnicowanie wielkości gospodarstw według klas samooceny jest statystycznie nieistotne. Z analizy wieku głowy gospodarstwa domowego wynika, że nie ma różnicy między gospodarstwami na wsi i w miastach. Natomiast i na wsi i w miastach ludzie młodszy lepiej oceniają swoją sytuację ekonomiczną.

Związek oceny własnej sytuacji materialnej z poziomem uzyskiwanych dochodów i wydatków gospodarstwa domowego przeanalizowano wyznaczając średnie wielkości

Tabela 2. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych w miastach w Polsce w 2010 roku

Table 2. Self-assessment and economic situation of households in urban areas in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów – income ratio (%)
1	720	3,34	2,47	45	7 411,91	5 469,93	73,80
2	5 432	25,22	2,62	48	4 944,17	3 879,11	78,46
3	11 440	53,11	2,59	51	3 168,35	2 677,38	84,50
4	2 611	12,12	2,41	54	2 065,61	1 873,01	90,68
5	1 338	6,21	2,42	53	1 696,61	1 610,33	94,91
Ogółem Total	21 541	100,00	2,56	51	3 532,92	2 909,98	82,37

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

dochodów i wydatków oraz wskaźniki przeciętnej skłonności do konsumpcji gospodarstw domowych w poszczególnych klasach samooceny sytuacji materialnej.

Przede wszystkim należy podkreślić znacznie wyższe od pozostałych dochody gospodarstw oceniających swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą. W miastach i na wsi są to dochody ponad dwukrotnie przewyższające średnie dochody gospodarstw domowych. Gospodarstwa domowe oceniające swoją sytuację jako raczej dobrą uzyskują z kolei dochody ponad 1,5-krotnie większe od średniej. Gdy sytuacja materialna jest oceniana jako średnia, dochody gospodarstw wynoszą prawie 95% średnich dochodów, natomiast, gdy sytuacja materialna jest oceniana jako zła, osiągnięte są dochody na poziomie poniżej 60% średnich dochodów gospodarstw domowych. Takie zależności występują zarówno na wsi, jak i w miastach.

Wydatki konsumpcyjne gospodarstw domowych w Polsce stanowią średnio ponad 80% dochodów, przy czym na wsi przeciętna skłonność do konsumpcji, mierzona relacją wydatków do dochodów, wynosi 84,43%, a elastyczność dochodowa wydatków wynosi 74%. W miastach wskaźniki te są nieco inne, i tak przeciętna skłonność do

Tabela 3. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych rolników w Polsce w 2010 roku

Table 3. Self-assessment and economic situation of farmers' households in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów Expenditure – income ratio (%)
1	17	0,89	3,71	41	15 208,59	5 047,00	33,19
2	406	21,27	4,31	45	6 726,08	4 029,58	59,91
3	1 250	65,48	4,17	47	3 900,53	3 133,98	80,35
4	189	9,90	4,21	47	2 634,10	2 349,05	89,18
5	47	2,46	3,72	50	1 710,50	2 025,85	118,44
Ogółem Total	1 909	100,00	4,19	47	4 422,86	3 236,49	73,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

konsumpcji kształtuje się na poziomie 82,37%, a elastyczność dochodowa wydatków – na poziomie 83%. Zatem gospodarstwa domowe na wsi okazują się być mniej wrażliwe na zmiany dochodów w swoich decyzjach ich wydatkowania.

Kształtowanie się poziomu dochodów oraz relacji wydatków do dochodów gospodarstw domowych w poszczególnych klasach samooceny pozwala również na stwierdzenie, że gospodarstwa oceniające swoją sytuację materialną jako raczej złą i złą wydają na konsumpcję prawie całe swoje dochody. Jest to swego rodzaju konieczność wynikająca przede wszystkim z niskiego poziomu dochodów w stosunku do wydatków zapewniających zaspokojenie najniezbędniejszych potrzeb gospodarstwa domowego.

Analiza danych zawartych w tabelach 1 i 2 wskazuje dość jednoznacznie, że podstawowym czynnikiem wpływającym na ocenę własnej sytuacji ekonomicznej są dochody gospodarstwa domowego. Z kolei, dochody determinują możliwości konsumpcyjne gospodarstw domowych. Natomiast miejsce zamieszkania nie jest czynnikiem silnie różnicującym zarówno obiektywną, jak i subiektywnie ocenianą sytuację ekonomiczną gospodarstw domowych w naszym kraju.

Tabela 4. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych pracowników w Polsce w 2010 roku

Table 4. Self-assessment and economic situation of employees' households in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów Expenditure – income ratio (%)
1	551	2,99	2,80	41	7 961,84	5 628,17	70,69
2	4 665	25,30	3,13	42	5 248,65	4 138,76	78,85
3	10 507	56,98	3,40	43	3 562,74	2 991,32	83,96
4	1 996	10,82	3,48	43	2 541,08	2 251,78	88,61
5	722	3,92	3,47	43	2 291,74	2 064,20	90,07
Ogółem Total	18 441	100,00	3,33	43	3 960,32	3 244,03	81,91

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

Wobec tego przeprowadzono analizę stopnia zróżnicowania sytuacji materialnej gospodarstw domowych ze względu na kryterium typu społeczno-ekonomicznego, co pozwoliło pokazać interesujące nas szczególnie gospodarstwa rolników na tle pozostałych typów gospodarstw domowych, to znaczy gospodarstw pracowników, osób pracujących na własny rachunek, emerytów i rencistów oraz gospodarstw domowych osób bez zarobkowych źródeł utrzymania. Dane do analizy zaprezentowano w tabelach 3-7.

W wyniku przemian społeczno-gospodarczych w Polsce zmieniła się struktura gospodarstw domowych na wsi ze względu na podstawowe źródło utrzymania. W analizowanym 2010 roku gospodarstwa domowe rolników stanowiły już niewielką część gospodarstw zamieszkałych na wsi, gdzie struktura gospodarstw domowych przedstawiała się następująco: gospodarstwa pracowników stanowiły 46,4%, gospodarstwa rolników – 11,6%, osób pracujących na własny rachunek – 6,2%, emerytów i rencistów – 32,9%, a gospodarstwa domowe osób bez zarobkowych źródeł utrzymania – 2,9%. Można zatem sądzić, iż oczekiwania i wzorce zachowań oraz dochody nie zdeterminowały opisywanych wyżej wskaźników dotyczących gospodarstw domowych na wsi. Tezę tę potwierdzają dane zawarte w tabeli 3.

Tabela 5. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek w Polsce w 2010 roku

Table 5. Self-assessment and economic situation of households of the self-employed in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów Expenditure – income ratio (%)
1	175	6,59	3,02	43	8 674,75	6 593,99	76,01
2	1 103	41,51	3,30	43	5 698,00	4 581,85	80,41
3	1 215	45,73	3,42	43	3 992,35	3 443,48	86,25
4	118	4,44	3,74	43	3 012,79	2 606,39	86,51
5	46	1,73	3,00	45	1 982,12	2 025,11	102,17
Ogółem Total	2 657	100,00	3,35	43	4 930,51	4 061,82	82,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

W przypadku gospodarstw domowych rolników, na podkreślenie zasługuje bardzo niski odsetek oceniających swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą, jest to zaledwie 0,89% tej grupy gospodarstw. Są to gospodarstwa domowe rolników najmłodszych, osiągających bardzo wysokie dochody miesięczne (średnio ponad 15 tys. zł), wydających na konsumpcję zaledwie 33% dochodów. Wysokie średnie dochody, ponad 6,7 tys. zł i duża skłonność do oszczędzania są również charakterystyczne dla grupy rolników oceniających swoją sytuację materialną jako dobrą. Przewaga rolników ocenia swoją sytuację materialną jako przeciętną. Ich średnie dochody miesięczne wynoszą prawie 4 tys. zł, a skłonności do konsumpcji są na poziomie 80%. Podobne wymagania mają gospodarstwa domowe osób pracujących na własny rachunek. W gospodarstwach rolników negatywna ocena własnej sytuacji materialnej pojawia się wtedy, gdy średnie dochody są niższe od 2,6 tys. zł miesięcznie. W najniższej klasie samooceny średnie miesięczne dochody gospodarstw domowych rolników wynoszą około 1,7 tys. zł i nie zapewniają niezbędnego poziomu wydatków konsumpcyjnych o 18% przekraczających uzyskiwane dochody.

Tabela 6. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych emerytów i rencistów w Polsce w 2010 roku

Table 6. Self-assessment and economic situation of pensioners' and retirees' households in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów Expenditure – income ratio (%)
1	182	1,41	1,87	68	4 602,05	3 646,18	79,23
2	2 114	16,34	2,06	67	3 403,66	2 768,23	81,33
3	7 488	57,88	2,06	67	2 310,10	2 061,47	89,24
4	2 219	17,15	1,89	66	1 562,34	1 492,99	95,56
5	934	7,22	1,90	64	1 368,93	1 353,94	98,90
Ogółem Total	12 937	100,00	2,01	67	2 324,83	2 050,66	88,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

Charakterystyczne dla grupy gospodarstw domowych rolników jest także to, że starsi oceniają gorzej swoją sytuację materialną i uzyskują relatywnie niższe średnie dochody.

W gospodarstwach domowych zaklasyfikowanych do pozostałych grup społeczno-ekonomicznych wymagania wydają się być skromniejsze niż w przypadku rolników. Nawet gdy poziom dochodów jest istotnie niższy, gospodarstwa osób pracujących na własny rachunek oceniają swoją sytuację jako co najmniej dobrą, czy przeciętną. Jeszcze niższy poziom dochodów akceptują gospodarstwa domowe pracowników, emerytów i rencistów oraz osób bez zarobkowych źródeł utrzymania, przy czym gospodarstwa domowe emerytów i rencistów oraz osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł są najmniejsze. W tych dwóch typach gospodarstw domowych relatywnie najmniejsza jest skłonność do oszczędzania.

Porównując oceny własnej sytuacji materialnej ze średnimi dochodami uzyskiwanymi przez gospodarstwa domowe w poszczególnych klasach samooceny można przede wszystkim zauważyć istotne różnice ocen w poszczególnych typach społeczno-ekonomicznych gospodarstw, natomiast nie ma takich różnic w gospodarstwach grupowanych ze względu na kryterium miejsca zamieszkania.

Tabela 7. Samoocena a sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych osób bez źródeł zarobkowych w Polsce w 2010 roku

Table 7. Self-assessment and economic situation of households maintained from non-earned sources in Poland in 2010

Ocena własnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych Evaluation of households' own economic situation	Liczba gospodarstw domowych w klasie samooceny Number of households in the class of self-assessment	Struktura próby według klas samooceny Structure of the sample by the classes of self-assessment (%)	Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym w klasie samooceny Average number of persons in households in the class of self-assessment	Średni wiek głowy gospodarstw domowych w klasie samooceny Average age of the households leaders in the class of self-assessment	Średnie dochody miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly incomes of households in the class of self-assessment (PLN)	Średnie wydatki miesięczne gospodarstw domowych w klasie samooceny (zł) Average monthly expenses of households in the class of self-assessment (PLN)	Relacja wydatków do dochodów Expenditure – income ratio (%)
1	36	2,45	1,64	33	3 110,34	2 785,84	89,57
2	144	9,81	1,88	30	4 001,16	2 697,22	67,41
3	491	33,45	2,50	37	2 092,55	2 174,07	103,90
4	380	25,89	2,70	43	1 471,17	1 584,84	107,73
5	417	28,41	2,71	50	1 278,53	1 348,02	105,44
Ogółem Total	1 468	100,00	2,53	41	1 912,65	1 853,22	96,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

Wydaje się zatem, iż zróżnicowanie modelu konsumpcji gospodarstw domowych występuje ze względu na kryterium społeczno-ekonomiczne. Aby potwierdzić wyniki analizy związku między ocenami własnej sytuacji materialnej a dochodami gospodarstw domowych oraz różnice w wyodrębnionych klasach gospodarstw przeprowadzonej metodami statystycznymi, dodatkowo zastosowano metody ekonometryczne. Dla gospodarstw domowych klasyfikowanych według miejsca zamieszkania oraz według głównego źródła dochodów oszacowano modele probitowe samooceny w postaci [Mikroekonometria 2010]:

$$y = \Phi(ax + b)$$

gdzie:

y – prawdopodobieństwo, że gospodarstwo domowe oceni swoją sytuację materialną jako co najmniej dobrą,

Φ – dystrybuanta rozkładu normalnego standaryzowanego,

X – dochód gospodarstwa domowego w tys. złotych,

a, b – oceny parametrów strukturalnych modelu.

Wyniki estymacji zaprezentowano w tabeli 8 i na rysunkach 1 i 2. Modele pozytywnie przeszły weryfikację, parametry okazały się istotne statystycznie, modele dobrze dopasowano do danych empirycznych.

Tabela 8. Oceny parametrów ekonometrycznych modeli probitowych zależności samooceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych od ich dochodów w Polsce w 2010 roku
Table 8. Coefficients values of econometrical probits models of the dependence of households' self-assessment of the economic situation on their incomes

Typy gospodarstw domowych Types of households	Ocena parametru a Coefficient a	Ocena parametru b Coefficient b
Ogółem – Total	0,232	-1,521
Pracowników – Employees	0,286	-1,757
Rolników – Farmers	0,052	-1,052
Pracujących na własny rachunek – Self – employed	0,188	-0,943
Emerytów i rencistów – Pensioners and retirees	0,405	-1,972
Bez zarobkowych źródeł utrzymania Maintained from non-earned sources	0,235	-1,643
Zamieszkałe w miastach – Living in urban areas	0,297	-1,664
Zamieszkałe na wsi – Living in rural areas	0,171	-1,443

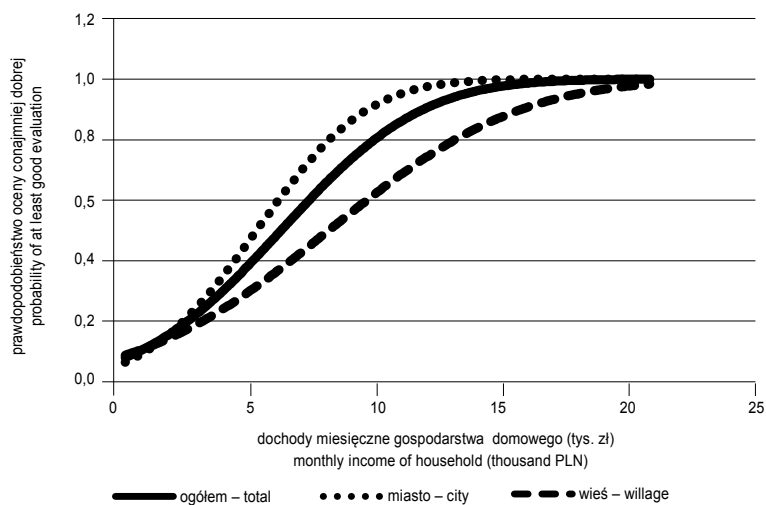
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań panelowych GUS budżetów gospodarstw domowych w Polsce w 2010 roku.

Source: own calculations on the basis of data of the Central Statistical Office coming from budgets panel research in Poland in 2010.

Jak wynika z oszacowanych modeli, gdy dochody są takie same, występują wyraźne różnice w stopniu akceptacji własnej sytuacji materialnej w zależności od dochodów, co graficznie zostało zobrazowane na rysunkach.

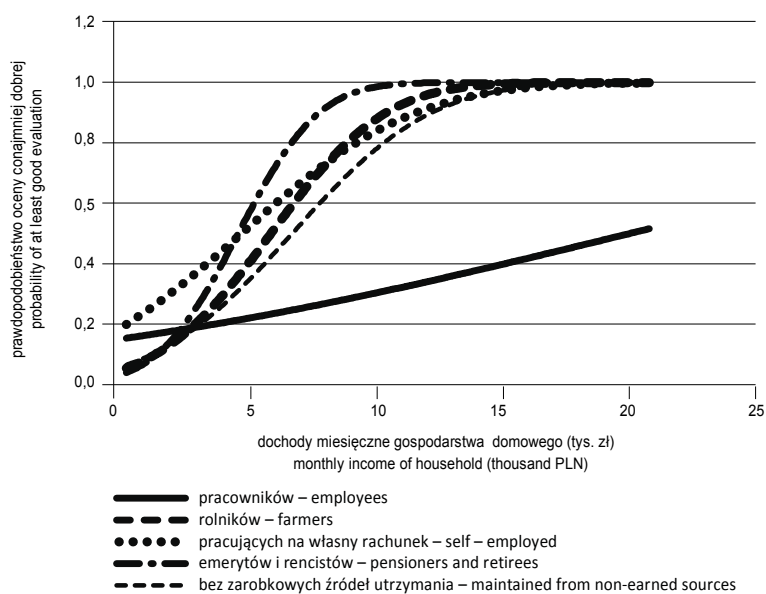
Porównując samoocenę w grupach gospodarstw wyodrębnionych ze względu na kryterium miejsca zamieszkania (rys. 1) oceny zbliżone występują wówczas, gdy dochody miesięczne nie przekraczają 2 tys. zł. Gdy dochody przekraczają ten poziom, oceny własnej sytuacji materialnej są wyraźnie bardziej optymistyczne w przypadku gospodarstw domowych w miastach.

Natomiast o wiele istotniejsze różnice związku wysokości miesięcznych dochodów z oceną sytuacji materialnej występują w różnych typach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych, co przedstawiono na rysunku 2. Przede wszystkim zwraca uwagę zupełnie odmienne ukształtowanie się modelu probitowego w przypadku gospodarstw rolników. Wynika z niego, że rolnicy oceniając pozytywnie swoją sytuację materialną, relatywnie najwolniej reagują na wzrost dochodów, są również najmniej zadowoleni z uzyskiwanego poziomu dochodów. Dopiero gdy miesięczne dochody wynoszą około 20 tys. zł, połowa gospodarstw rolników ocenia swoją sytuację jako co najmniej dobrą. Średnio w Polsce zadowolenie z własnej sytuacji materialnej ponad połowa gospodarstw deklaruje wówczas, gdy dochody wynoszą już powyżej 6,5 tys. zł.

Rys. 1. Modele probitowe samooceny sytuacji materialnej w zależności od dochodów gospodarstw domowych w Polsce ze względu na miejsce zamieszkania

Fig. 1. Probits models of the dependence of households' self-assessment of the economic situation on their incomes in Poland by residence

Rys. 2. Modele probitowe samooceny sytuacji materialnej w zależności od dochodów gospodarstw domowych w Polsce ze względu na typ społeczno-ekonomiczny

Fig. 2. Probits models of the dependence of households' self-assessment of the economic situation on their incomes in Poland by socio-economic type

WNIOSKI

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie wniosków, będących jednocześnie odpowiedziami na postawione na wstępie pytania.

Gospodarstwa domowe w Polsce, zarówno w miastach, jak i na wsi, w większości oceniają swoją sytuację materialną jako przeciętną. Gospodarstwa domowe wiejskie są mniej zadowolone ze swojej sytuacji materialnej, co może wynikać z niższych średnich dochodów i większej średnio liczby osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego.

W przypadku wyodrębnionych typów społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych najgorzej oceniają swoją sytuację najbiedniejsze gospodarstwa domowe, a mianowicie gospodarstwa domowe osób bez zarobkowych źródeł utrzymania. W tej grupie aż ponad 50% gospodarstw jest niezadowolonych ze swoich obiektywnie bardzo niskich dochodów.

W grupie gospodarstw domowych rolników najczęstsza i częstsza niż w pozostałych grupach społeczno-ekonomicznych, jest ocena sytuacji ekonomicznej jako przeciętnej, gdy poziom średnich dochodów jest największy w tej klasie samooceny. Na uwagę zasługują też fakt, że w grupie gospodarstw rolników wysoka ocena sytuacji materialnej dotyczy gospodarstw o dochodach wielokrotnie przekraczających średnią krajową.

Skłonność do konsumpcji gospodarstw domowych w Polsce jest średnio odwrotnie skorelowana z wysokością dochodów. Ta ogólna zależność dotyczy także gospodarstw wiejskich i gospodarstw rolników [Hanusik i Łangowska-Szcześniak 2008, s. 113-121]. W przypadku gospodarstw rolników oceniających swoją sytuację materialną jako dobrą bądź bardzo dobrą skłonność do konsumpcji jest znacząco niższa niż we wszystkich pozostałych grupach gospodarstw domowych. Z kolei, w gospodarstwach rolników oceniających swoją sytuację jako złą ukształtowanie relacji wydatków konsumpcyjnych do dochodów wskazuje na to, że dochody nie pokrywają ponad 18% wydatków konsumpcyjnych.

Analiza ekonometryczna wykazała, że istnieje istotna zależność oceny własnej sytuacji ekonomicznej gospodarstw od uzyskiwanych dochodów. Na podkreślenie zasługuje istotnie niższy niż w pozostałych badanych grupach odsetek gospodarstw domowych rolników akceptujących swoją sytuację, gdy osiągają takie same dochody.

Łącząc powyższy wniosek z wysoką skłonnością do oszczędności gospodarstw rolników można przypuszczać, że zwłaszcza zamożniejsze gospodarstwa rolników oceniają swoją sytuację w kontekście potrzeb rozwojowych i biorą pod uwagę duże ryzyko działalności produkcyjnej w rolnictwie. Wynika to z faktu, że gospodarstwa domowe rolników są specyficznym typem podmiotów konsumpcyjnych łączących funkcję konsumpcji i produkcji w trudną do oddzielenia całość.

LITERATURA

- Bywalec Cz., 2007. Konsumpcja w teorii i praktyce gospodarowania. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Hanusik K., Łangowska-Szcześniak U., 2008. Zmiany poziomu, struktury i zróżnicowania dochodów gospodarstw domowych na wsi w Polsce po roku 1990. W: *Więś i rolnictwo w procesie*

zmian. Szanse rozwojowe obszarów wiejskich w przestrzeni europejskiej. Red. S. Sokołowska, A. Bisaga. Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 113-121.
Mikroekonometria. 2010. Red. M. Gruszczyński. Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.

ECONOMIC SITUATION AND EXPECTATIONS OF THE RURAL POPULATION AND FARMERS IN POLAND IN 2010

Summary. Presented in this article are the results of the studies on selected determinants of self – assessment of the economic situation of rural and farmers’ households. A comparative analysis was carried out between self – assessment, incomes and selected characteristics of socio-economic situation of the rural and farmers’ households and households belonging to other socio-economic classes. The econometric analysis shows that there is a strong dependence of households’ assessment own economic situation on earned income. It should be emphasized that the percentage of farmers’ households which accept their own situation is significantly lower than in other types of households with the same income. This probably results from the close connection of consumption and production functions in that class of households and thus their greater financial needs. In the study statistical analysis and econometrical methods were used. Data coming from household budget panels studies of the Polish Central Statistical Office from 2010 were used.

Key words: farmers’ households, households’ income, households’ economic situation

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 18.04.2012

Do cytowania – For citation: Hanusik K., Langowska-Szcześniak U., 2012. Sytuacja ekonomiczna a oczekiwania ludności wiejskiej i rolników w Polsce w 2010 roku. J. Agribus. Rural Dev. 2(24), 69-81.